

Airi Kulmala

13.10.2022

Ympäristövaliokunta
YmV@eduskunta.fi

Asiantuntijalausunto: HE 183/2022 vp Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi ympäristövahinkorahastosta ja siihen liittyviksi laeiksi

Esityksessä ehdotetaan säädettäväksi muun muassa uusi laki ympäristövahinkorahastosta ja ympäristövahinkovakuutuksesta annettu laki kumottaisiin. Korvausjärjestelmä laajenisi ympäristön ja vahingonkärsijöiden eduksi. Ympäristövahinkorahasto olisi valtion talousarvion ulkopuolinen rahasto, josta maksettaisiin korvaus ympäristön pilaantumisen torjunnasta ja pilaantuneen ympäristön ennallistamisesta aiheutuneista kustannuksista sekä aiheutuneesta vahingosta, kun korvausta ei saataisi perittyä varsinaiselta vastuutaholta esimerkiksi maksukyvyttömyyden vuoksi tai siksi, että vastuutaho jäisi tuntemattomaksi. Lisäksi rahastosta myönnettäisiin joitakin harkinnanvaraisia avustuksia. Lausuntomme käsittelee asiaa erityisesti kotieläintalouden näkökulmasta.

Nykyisin käytössä olevan ympäristövahinkovakuutuksen soveltamisala on osoittautunut käytännössä liian kapeaksi. Maksettujen korvausten ja kerättyjen maksujen välillä on selvä epäsuhta, jolloin järjestelmän ylläpito on suhteettoman kallista verrattuna toteutuneeseen korvausturvaan. Runsaan parinkymmenen vuoden aikana on ratkaistu vain 10 vahinkoilmoitusta, joista puolesta on maksettu korvauksia yhteensä noin 0,5 milj. euroa. MTK tukee järjestelmän muuttamista, koska nykyinen ei toimi tarkoituksenmukaisesti.

Uuden järjestelmän rahoitus perustuisi pilaantumisen vaaran aiheuttajien kollektiiviseen vastuuseen kustannuksista. Perittäviä vuosittaisia tai kertaluonteisia ympäristövahinkomaksuja pyritäisiin kohdentamaan mahdollisimman oikeudenmukaisesti toiminnanharjoittajien kesken toimialakohtaisen ympäristön pilaantumisen vaaran aiheutumisen riskin perusteella. Maksuvelvollisten joukkoa laajennettaisiin nykyisestä ottamalla sellaisia toiminnanharjoittajia järjestelmän piiriin, jotka ovat olleet vakuutusturvan piirissä ilman pakollista vakuuttamisvelvollisuutta. Jotta järjestelmä pysyisi kustannuksiltaan kohtuullisena ja järkevästi mitoitettuna, sen ulkopuolelle jäisivät suuronnettomuudet tai kaikkein suurimmat ympäristön pilaantumisen vaara- ja vahinkotilanteet. MTK kannattaa riskiperusteista maksuperustetta.

Ympäristövahinkorahastossa maksuvelvollisuus kohdennetaan toimintaan, joka aiheuttaa tai saattaa aiheuttaa ympäristön pilaantumista. Kannetut maksut rahastoitaisiin ja niiden kantaminen lopetettaisiin rahaston pääoman ylärajan täyttyessä ja aloitettaisiin uudelleen pääoman alarajan myöhemmin alittuessa. Tämä on toimivampi ratkaisu kuin vakuutusmalli, jossa maksujen keräämiselle ei ole ylärajaa.

Suurin osa maksuvelvollisista maksaisi rahastoon 400 euron kertamaksun. Tähän ryhmään kuuluisivat esimerkiksi AVIn myöntämällä ympäristöluvalla toimivat kalankasvatustilat ja kuntien myöntämällä ympäristöluvalla tapahtuva malmien tai mineraalien kaivaminen tai maaperän aineiden otto, jätteiden tai jätevesien käsittely sekä ilmoituksenvaraisia (esim. eläintarhat) ja rekisteröitäviä toimintoja (esim. asfalttiasema).

Nykyisin kotieläintiloista vakuuttamisvelvollisia ovat AVIn myöntämällä eläinsuojan ympäristöluvalla toimivat osakeyhtiömuotoiset kotieläintilat. Jatkossa ympäristövahinkorahastojärjestelmään kuuluisivat kaikki eläinmäärän perusteella

ympäristölupavelvolliset eläinsuojat, ja ne maksaisivat alinta vuosimaksua (200 €). Kertaluonteisen maksun piiriin ei kuuluisi eläinsuojia. MTK kiittää, että ilmoituksenvaraiset eläinsuojat on jätetty maksuvelvollisuuden ulkopuolelle. Kotieläintuotantoon kohdistuvaa maksutaakkaa on lisäksi pyritty rajoittamaan sijoittamalla direktiivikokoluokan eläinsuojat muista direktiivilaitoksista poiketen alimpaan maksuluokkaan. Tämä onkin luonnollista, sillä esityksen mukaisesti maksujen määräytymisperuste on ympäristön pilaantumisen riski eikä se, onko kyseessä direktiivilaitos vai ei.

HE:n mukaan ympäristövahinkojen aiheutumisen todennäköisyys näyttää olevan suurinta kuljetuksissa, liikenteessä ja yhdyskuntien jätevedenpuhdistamoilla. Kuitenkin esityksessä yhdyskuntajäteveden puhdistamoiden vuosimaksuksi on esitetty samaa kuin eläinsuojille. Samaan maksuluokkaan kuuluisivat myös mm. laitokset, joissa valmistetaan polttoaineita tai taikka varastoidaan tai käsitellään kemikaaleja ja polttoaineita. Riskiperusteisuuteen viitaten MTK katsoo, ettei eläinsuojille ja jätevedenpuhdistamoille suunniteltu keskimääräinen maksu voi olla samansuuruinen vaan eläinsuojien maksun tulee olla pienempi.

Nykyiset vakuutusmaksutiedot eivät ole julkisia, mutta kotieläintiloilta perityt maksut lienevät 130 euron tuntumassa kuten runsaalla puolella vakuutetuista on. Vaikka osa eläinsuojista on rajattu pois uudesta järjestelmästä, kasvaisi maksuvelvollisten tilojen määrä, koska mukaan tulisi määrätyn eläinmäärän ylittävä toiminimellä harjoitettu kotieläintuotanto. Esityksessä on kotieläintuotannon kustannusten nousua hillitseviä ratkaisuja, jotta esitys ei olisi nykyisen hallitusohjelman kirjauksen ”lainsäädännöllisin toimin ei aiheuteta lisäkustannuksia ilman kompensatiota maatalousyrittäjille” vastainen. Tosiasiassa kustannukset kuitenkin nousevat, koska maksuluokan 5 maksu olisi korkeampi kuin nykyinen vakuutusmaksu ja järjestelmän piiriin tulisi kotieläintilojen tasapuoliseen kohtelun lisäämiseksi myös toiminimellä harjoitettua tuotantoa. Näin ollen esitys ei ole hallitusohjelman kirjauksen mukainen. MTK vaatii, että ne eläinsuojat, jotka HE:n mukaisesti kuuluisivat vuosimaksun piiriin, siirretään kertaluonteisen ympäristövahinkomaksun piiriin, ellei eläinsuojia voida kokonaisuudessaan vapauttaa maksusta. Tämä lisäisi maksuja ensimmäisenä vuonna, mutta seuraavina vuosina maksua ei enää olisi lainkaan.

Maa- ja metsätaloustuottajain Keskusliitto MTK ry

Airi Kulmala
asiantuntija